

Toma Akvinski: *De ente et essentia*

Građa za suvremeni znanstveni pristup

Tomo VEREŠ

Sažetak

Autor ovih stranica skreće pozornost na veliko značenje djelca De ente et essentia kojeg je sv. Tome Akvinski u Parizu – najvjerojatnije vlastitom rukom! – napisao između 1252. i 1256. godine. Kako bi omogućio znanstveni pristup proučavanju ovog djela, pisac najprije donosi izvore različitih izdanja teksta na latinskom jeziku objavljenih u XX. stoljeću. U drugom se dijelu navode prijevodi na hrvatski, slovenski te srpski jezik, a u narednom se donosi i osvrt na recenzije navedenih prijevoda. U četvrtom se dijelu nadalje nalaze navedeni neki prijevodi na važnijim svjetskim jezicima, a u završnom napokon brojni prikazi i rasprave o ovom djelu.

Uvod

De ente et essentia (*O biću i biti*) kapitalno je i prijelomno filozofsko djelce Tome Akvinskoga koje se svojim povijesnim značenjem može usporediti s Heraklitovim i Parmenidovim fragmentima *O naravi* u starome vijeku ili s Descartesovom *Raspravom o metodi*, Kantovim *Prolegomenima za svaku buduću metafiziku* i Heideggerovim djelcem *O biti istine* u novome vijeku.

Toma je spomenuto djelce vlastoručno napisao u Parizu između 1252. i 1256. godine što izričito tvrdi njegov učenik u Napulju i prvi životopisac Ptolomaeus de Lucca dok mu nabraja djelca: »Tractatus de ente et essentia, quem scripsit ad fratres et socios nondum existens magister¹...« (Raspravu o biću i biti koju je napisao subraći i drugovima još dok nije bio učitelj).² Inače, nakon položenoga doktorata 1256. godine, Toma nije isključivo sâm pisao svoja djela, nego ih je također diktirao svome stalnom pratiocu – tajniku koji mu je bio službeno dodijeljen. Budući da je djelce *De ente et essentia*

- 1 Doslovan prijevod toga termina jest *učitelj*, ali je on u XIII. stoljeću označivao današnju titulu *doktora znanosti i redovitog profesora*.
- 2 *Historia ecclesiastica nova* XXIII., c. 12. Kritičko izdanje ovoga poglavlja objavio je Antoine Dondaine u članku »Les 'Opuscula fratris Thomae' chez Ptolémée de Lucques«, u: *Archivum Fratrum Praedicatorum*, vol. XXXI., Roma 1961., str. 152.

napisao vlastoručno, postavlja se pitanje o sudbini autografa jer se ne navodi među dosada malobrojnim autografima.³ Razložno je pretpostavljati da je netragom nestao. Čudnovato je ipak da nitko dosada nije postavio pitanje o sudbini spomenutog autografa, čak ni Leoninska komisija za kritička izdanja Akvinčevih djela.

No, iako postojanje autografa nije poznato, autentičnost djelca *De ente et essentia* nitko nikada nije stavio u pitanje. U knjižnicama svijeta iz razdoblja od XIII. do XV. stoljeća sačuvano je 165 cjelovitih rukopisa, dok je 16 nepotpunih, a 4 su nestala.⁴

Na temelju tih rukopisa, a osobito osam najpouzdanijih, Leoninska komisija je utvrdila autentičan tekst *De ente et essentia*, nakon gotovo stogodišnjega istraživanja i objelodanila ga 1976. godine. Prema tome, taj tekst kao znanstveno najpouzdaniji obvezatan je za sve koji žele proučavati spomenuto djelce i uopće Tominu filozofsku misao. Budući da su prijašnja izdanja više ili manje netočna, a poneka mjestimice potpuno pogrešna, valja ih izbaciti iz uporabe i ne oslanjati se na njih u znanstvenim radovima.

Među hrvatskim izdanjima i prijevodima *De ente et essentia* izvorni latinski tekst kritičkog izdanja nalazi se (dosada) jedino u knjizi: Toma Akvinski, *Opuscula philosophica*, sv. II., priredio i preveo Augustin Pavlović OP, Demetra, Filozofska biblioteka Dimitrija Savića, Zagreb 1996., str. 267–329. Moj prijevod na hrvatski jezik na temelju kritičkog izdanja »Leoninae« objavljen je početkom prošle godine pod naslovom *O biću i biti* u knjizi *Srednjovjekovna filozofija* (prir. Stjepan Kušar), Školska knjiga, Zagreb 1996., str. 473–502.⁵ U znanstvenome radu mjerodavni su, dakle, latinski izvornik objavljen u *Opuscula philosophica* i prijevod *salvatis salvandis* u knjizi *Srednjovjekovna filozofija* koji su danas u Hrvatskoj svakome dostupni.⁶

Znanstveni pristup Akvinčevom glavnom filozofskom opusculumu zahtijeva poznavanje sljedećih temeljnih bibliografskih podataka:

- 3 *Codices manuscripti operum Thomae de Aquino*, recensuerunt H.F. Dondaine et H.V. Shoener, Tomus I: Autographa et Bibliothecae A–F, Commissio Leonina, Romae ad Sanctae Sabinae 1967., str. 1–8. Sačuvano je samo pet autografa: *Contra Gentiles* (trećina), *Super Boetium de Trinitate* (ulomci), *Super Isaiam* (ulomci) i Albertovih predavanja u Parizu (1245–1252.) *Super opera Dionysii*.
- 4 Vidi u: Sancti Thomae de Aquino *Opera omnia*, T. XLIII., Roma 1976., str. 322–333.
- 5 Iz toga se vidi da recenzija knjige *Srednjovjekovna filozofija* u časopisu *Obnovljeni život*, br. 1/1997., str. 103. zavodi čitatelja u stranputicu dok im poručuje da »odabir prevedenih djela (nije) najsretniji«, jer »već postoji cjelovit tekst prijevoda djelca Tome Akvinskog *De ente et essentia* od istoga prevoditelja (usp. *Toma Akvinski. Izabrano djelo*, izabrao i priredio Tomo Vereš, Zagreb 1981.). Dakako da postoji. Ali recenzent je previdio izričito upozorenje o *bitnoj razlici* između latinskog izvornika i prijevoda 1981. i prijevoda 1996. godine. Stoga ističem: latinski tekst i prijevod *De ente et essentia* u mom *Izabranom djelu* nekritički su i u znanstvene svrhe neupotrebljivi, osim bilježaka kojima tumačim nekompilirani tekst.
- 6 U svome članku »Značajan prevoditeljski opus Augustina Pavlovića« (usp. *Marulić*, br. 1/1997., str. 33.) pokazao sam da je Pavlovićev prijevod mjestimice netočan i nejasan.

- I. Neka nekritička izdanja *De ente et essentia* na latinskom jeziku u XX. stoljeću koja pretendiraju da budu kritička.
- II. Dosadašnji prijevodi na hrvatski, slovenski i srpski jezik.
- III. Recenzije tih prijevoda u Hrvatskoj.
- IV. Neki prijevodi na velike svjetske jezike.
- V. Rasprave na stranim jezicima koje omogućuju dublji uvid u misaono bogatstvo Akvinčeva kapitalnoga filozofskoga djelca.

1. Neka nekritička izdanja latinskog izvornika u XX. stoljeću

1. *Le »De ente et essentia« de S. Thomas d'Aquin. Texte établi d'après les manuscrits parisiens. Introduction, Notes et Études historiques par M.–D. Roland Gosselin, O.P., Kain (Belgique) 1926.*

Jedno od najboljih izdanja prije »Leoninae«. Ponovno objavljeno u Parizu 1948. godine u nizu »Bibliothèque thomiste«, VIII. Osobito su važne autoreve opširne povijesno–doktrinarne rasprave. To izdanje ima 6 poglavlja kao i kritičko izdanje »Leoninae«.

2. *S. Thomae Aquinatis Sermo seu Tractatus de ente et essentia*, ed. L. Baur, Münster 1926.

Vrlo dobro izdanje, ali priređivač ga je objavio pod naslovom koji ima dođuše temelja u nekim rukopisima, no ne u najpouzdanijima. Stoga je općenito odbačen. Ponovno dotjerano izdanje objavljeno je 1933. godine. Ima 7 poglavlja zbog toga što 2. poglavlje, na temelju nekih rukopisa, dijeli na dva poglavlja. Odatle jedno poglavlje više u nekim izdanjima *De ente et essentia*.

3. *S. Thomae Aquinatis Doctoris Angelici opusculum De ente et essentia diligentissime recognitum. Reimpressio stereotypa. Taurini (Torino) 1932.*

Temelji se na tiskanim izdanjima, posebno na onima koja su komentirali kard. Cajetan O.P., Rafael Riva (Ripa) O.P., godine 1598. u Rimu; kardinal Josip Pecci, brat pape Lava XIII. itd. Nepouzdan izdanje. Ima 7 poglavlja.

4. *S. Thomae Aquinatis opusculum De ente et essentia. Introductione et notis auctum edidit Carolus Boyer, S.I., Romae 1933.*

Vrlo dobro školsko izdanje. Temelji se na Gosselinovom, a dijelom i na Baurovom izdanju. Ima 7 poglavlja.

5. *Thomae de Vio, Caietani In De ente et essentia D. Thomae Aquinatis commentaria, cura et studio P.M.–H. Laurent Collegii Historici Fr. Praedicatorum, Taurini 1934.*

Najpoznatiji srednjovjekovni komentar Akvinčeva glavnoga filozofskoga djela iz godine 1493–1494. (iznešen u predavanjima spomenute akademske godine). Tomin tekst toga izdanja je reprodukcija tiskanoga izdanje iz 1498. godine. Stoga nije pouzdan. Izdanje ima 7 poglavlja. Na to se izdanje ukratko osvrnuo Franjo Šanc u časopisu *Život*, br. 8/1935., str. 371.

6. S. Thomae Aquinatis Doctoris Communis Ecclesiae *De ente et essentia ad fratres et socios*, u: *Opuscula omnia necnon opera minora*. Ad fidem codicum restituit ac edidit R.P. Joannes Perrier. O.P. Tomus primus: *Opuscula philosophica*, Paris 1949., str. 24–50.

Svrstava se među najbolja izdanja, jer se temelji na proučavanju nekih novih rukopisa – ali ne svih! – te na Roland–Gosselinovom i Baurovom izdanju. Ima 6 poglavlja kao »Leonina«.

7. Divi Thomae Aquinatis Doctoris Angelici *De ente et essentia*, u: *Opuscula philosophica*, cura et studio P. Fr. Raymundi Spiazzi O.P., Taurini–Romae 1954., str. 1–18.

Izdavač u uvodu napominje da slijedi prvo tiskano izdanje sabranih djela (*Opera omnia*) sv. Tome zvano »Piana« objavljeno po nalogu pape Pija V. u Rimu 1570/1571. u 17 folio svezaka + dodatni svezak prvoga tomističkoga rječnika *Tabula aurea* Petra iz Bergama. Ispravlja to izdanje tu i tamo prema izdanju isusovca C. Boyera (vidi br. 4.) i dominikanca M.–D. Roland–Gosselina. Nije pouzdano. Ima 6 poglavlja kao »Leonina«.

2. Prijevodi na hrvatski, slovenski i srpski jezik

2.1. Prijevodi na hrvatski jezik

1. Toma Akvinski, *De ente et essentia – O biću i biti*, dvojezično izdanje. Preveo, bilješkama i literaturom popratio Tomo Vereš, u: Toma Akvinski, *Izabrano djelo*, izabrao i priredio Tomo Vereš, Zagreb 1981., str. 68–100.

Latinski tekst u tome izdanju moja je osobna kombinacija dvaju posljednjih izdanja (br. 6. i 7.) na temelju svoga poznavanja Tominih rukopisa i njegove filozofske misli te konzultiranja s nekim članovima Leoninske komisije. Prijevod je učinjen prije pojave kritičkog izdanja »Leoninae« 1976. godine. Već je rečeno da latinski tekst i prijevod u tom izdanju nisu više upotrebljivi u znanstvene svrhe, ali ih je ipak potrebno konzultirati, osobito bilješke.

2. Toma Akvinski, *O biću i biti (De ente et essentia)*, preveo Veljko Gortan, u: Toma Akvinski, *Izbor iz djela*, 1. svezak, Zagreb 1990., str. 3–28.

Urednik ovoga izbora Branko Bošnjak (ili prevoditelj?) napominje da je ovo »filozofsko djelce Tome Akvinskoga prevedeno prema izdanju: Divi Thomae Aquinatis, Doctoris Angelici, *Opuscula philosophica*, cura et studio P. Fr. Raymundi Spiazzi O.P., Taurini–Romae 1954., Marietti« (str. 3.). Latinski izvornik je nepouzdan, a prijevod netočan na mnogim mjestima, kako sam pokazao u svojoj recenziji »Izbor iz djela Tome Akvinskoga«, u: *Filozofska istraživanja*, 15(1995) 1–2 (56–57), str. 309.

3. Toma Akvinski, *O biću i biti*, preveo i bilješkama popratio Tomo Vereš, u: *Srednjovjekovna filozofija* (prir. S. Kušar), Zagreb 1996., str. 473–502.

Ispod naslova na hrvatskom jeziku piše: Naslov originala: Sancti Thomae de Aquino, *Opera omnia* iussu Leonis XIII., P.M. edita, Tomus XLIII. Cura et

studio Fratrum Praedicatorum. Editori di San Tommaso, Santa Sabina (Aventino), Roma 1976. Ovo je prvi prijevod na hrvatski jezik učinjen prema kritičkom izdanju *De ente et essentia*, zvanom »Leonina« iz 1976. godine. U uvodnoj raspravi o životu i djelima Tome Akvinskoga upozoravam na str. 464. da donosim »ispravljani prijevod rasprave *O biću i biti*« (prve dvije riječi istaknuo T.V.), ali je recenzent u časopisu *Obnovljeni život* to previdio i tako lišio našu znanstvenu javnost prave informacije o novome prijevodu.

4. Toma Akvinski, *O biću i biti – De ente et essentia*, dvojezično izdanje, u: Toma Akvinski, *Opuscula philosophica*, svezak drugi, priredio i preveo Augustin Pavlović O.P., Zagreb 1996., str. 241–329.

Prijevodu prethodi opširan »Uvod« u kojem prevoditelj govori o autentičnosti djela, njegovu naslovu i postanku, planu, uspjesima tijekom povijesti, rukopisima, tiskanim izdanjima i prijevodima te o kritičkom izdanju (str. 243–263). Koliko sam mogao ustanoviti, latinski izvornik »Leoninae« je vjerno reproduciran (za razliku od *Summae contra gentiles*, sv. I–II., Zagreb 1993–1994., koji je korumpiran). Prijevod nije bez pogrešaka. Na neke ću upozoriti poslije kada budem prikazao recenzije prijevoda.

2.2. Prijevod na slovenski jezik

1. Tomaž Akvinski, *O bitju in bistvu*, *De ente et essentia* (latinski samo u podnaslovu, ali bez latinskoga teksta), preveo Janez Janžekovič, u: *Bogoslovni vestnik* (Ljubljana) 43(1983) 1, str. 59–75.

U »Opomba« na str. 75. piše: »Delce, prevedeno po izdaji Ludovicus Baur, Monasterii 1933., spada med Tomaževe prvence. (...) Slog je daleč od poznejšega jasnega, prozornega izražanja v Sumi. V prevodu sem ga pustil takega, kakor je. Pogostoma me je imelo, da bi prevedel kak pust izraz z bolj sočnim slovenskim. Pa sem redno ugotovil, da ima za tisti pojem tudi latinščina bolj slikovito besedo. Ker je Tomaž ni uporabil, je tudi jaz v slovenščini nisem. Včasih pa le ni bilo mogoče ostati pri dobesednem prevodu. Tako sem bil prisiljen prevesti besedo *intelligentiae z angeli*, kjer ima tak pomen. Prevod je torej hote pust in zamotan, da bi bil čimbolj podoben izvorniku.« O valjanosti prijevoda ne mogu suditi, jer ne znam slovenski. Nije mi poznato kako je ocijenjen u Sloveniji. U svakom slučaju nije učinjen na temelju kritičkog izdanja »Leoninae«, premda je mogao biti, budući da je objavljen 1983. Prijevod ima 7 poglavlja kao i latinski predložak.

2.3. Prijevodi na srpski jezik

1. Toma Akvinski, *O biću i suštini*, preveo i predgovor napisao dr. Vladimir Premec, Beograd 1973. Naslov originala: *Thomae Aquinatis Opera omnia*. Studio ac labore Stanislai Eduardi Fretté. Volumen vigesimum septimum. Opuscula varia I. Parisiis MDCCCLXXXIX. Opusculum XXVI. *De ente et essentia*.

Predložak je očito vrlo staro izdanje iz prošloga stoljeća, no nije isključeno da se prevoditelj služio i francuskim prijevodom dominikanke Catherine Capelle: Saint Thomas d'Aquin, *L'être et l'essence*, Paris 1947., iz kojega je uzeta i specifikacija sadržaja pojedinih poglavlja. Te specifikacije nema u Tominu izvornom tekstu, kako napominje i urednik Vuko Pavićević (str. 36). Poznate su nam tri recenzije toga prijevoda: Žarka Puhovskog, Tome Vereša i Benedictusa (Mladena) Schwartzza. Prijevod ima 7 poglavlja kao i latinski predložak.

2. Toma Akvinski, *Biće i suština*. Prevod i pogovor: Milan Tasić. Beograd 1990. Kao naslov izvornika navodi se: *De ente et essentia*, Paris 1985.

Ovaj je navod pogrešan, odnosno nepotpun. Nema latinskoga izvornika toga djelca koje je bilo izdano u Parizu 1985., nego je te godine objavljeno u Parizu 8. izdanje francuskoga prijevoda C. Capelle, *De ente et essentia* uspooredno s latinskim tekstom. Prijevod ima 7 poglavlja kao i latinski izvornik koji je preveden.

3. Recenzije navedenih prijevoda

1. *Suglasnost razuma i vjere*. Toma Akvinski: »O biću i suštini«, u: *Borba*, LII., br. 205., 28.VII.1973., str. 6.

Kratka pozitivna recenzija prijevoda V. Premca.

2. Žarko Puhovski, »Toma Akvinski, *O biću i suštini*, BIGZ, Kultura, Beograd 1973.«, u: *Teka*, 3/1973., str. 690–692.

Recenzent više prikazuje sadržaj Akvinčeva djelca nego što prosuđuje valjanost prijevoda. Smatra da je »izdanje ove vrijedne rasprave dosta površno« jer su »nadasve korektnom prijevodu Vladimira Premca dodane tek vrlo štire opaske, a uvod samoga prevodioca, koji daje bitne elemente kritike teksta (mišljene iz obzora Heideggerova postavljanja problema), može koristiti samo onima koji već raspoložu nizom nužnih informacija o autoru, djelu i kontekstu, ali ih u knjizi nisu mogli naći« (str. 692). Recenzent zacijelo nije uspoređivao Premečev prijevod s latinskim izvornikom. Da je to učinio, jamačno ga ne bi ocijenio »nadasve korektnim«. Prijevod je, dakle, promotivno pohvaljen, ali nije znanstveno vrednovan.

3. Tomo Vereš, Hrvatskosrpski prijevod »De ente et essentia« Tome Akvinskog, u: *Obnovljeni život*, XXIX (1974) 2, str. 196–202.

S manjim preinakama i pod novim naslovom »Mala knjiga o velikim problemima«, ova je recenzija objavljena i u knjizi: Tomo Vereš, *Iskonski mislilac*, Zagreb 1978., str. 129–139. – Odajući priznanje prevoditeljevu naporu i do broj volji upozorio sam na: a) zastarjeli latinski izvornik s kojega je prijevod učinjen i na mnoge pogreške koje su odatle proizišle; b) na netočnost i nejasnoće u prijevodu; c) na prevoditeljevu nesigurnost u prevođenju upravo temeljnih Tominih filozofskih termina, i d) na pretjeranu vjernost doslov-

nom prevođenju koja je izopačila smisao i razumljivost Tomina teksta. Na kraju recenzije osvrnuo sam se i na Premčev pokušaj da se kritički osvrne na *De ente et essentia* sa stajališta Heideggerova mišljenja (kad nije mogao s Marxova, pozvao je u pomoć Heideggera!). Taj je pokušaj brkanje dviju različitih povijesno–filozofskih perspektiva, a odaje neproblemski, odanički i vjernički odnos prema Heideggeru, kojega ni krivog ni dužnog mnogi tretiraju kao suvremeno filozofsko božanstvo. Takvoga odnosa ima još i danas među domaćim i stranim filozofskim djelatnicima.

4. Benedictus (Mladen) Schwartz, *De ente et essentia, uz prevod sv. Tome* (Toma Akvinski, *O biću i suštini*, BIGZ – »Kultura«, Beograd 1973., pp. VIII+36., 15 ND, preveo dr. Vladimir Premec), u: *Gledišta* (Beograd) XV (1974) 10, str. 1053–1059.

Recenzent počinje šokantnim pitanjem: »Koja je najdublja knjiga čovečanstva?« Navodeći razne odgovore na nj: »Kritika čistog uma« (prema Schoppenhaueru) Schwartz spominje i »kratku mladalačku raspravu sv. Tome Akvinskoga, *O biću i biti*« (prema B. Lakebrinku). Iako se recenzent ne slaže s Lakebrinkom, ipak priznaje da je Toma u ovome djelcu »već nabacio gotovo sve svoje temeljne filozofske zahteve« (str. 1053.). Odaje vrlo dobro poznavanje sadržaja i povijesno–filozofskog značenja *De ente et essentia*, zato odlučno odbacuje i Premčev loš prijevod i pretenciozan predgovor. Od pogrešno prevedenih temeljnih termina navodi *actus* koji Premec, poput mnogih drugih, prevodi *čin*, dok je trebalo prevesti *stvarnost* (ja bih rekao *zbiljnost*, jer *stvarnost* je *realitas*).

5. Josip Talanga, *Caveat lector!*, u: *Filozofska istraživanja*, 10 (1990) 1, str. 262–263.

Ova je recenzija osvrtna na drugi srpski prijevod Akvinčeva djelca *De ente et essentia* iz pera Milana Tasića (vidi: 2.3., br. 2). Talanga upozoruje na početničke pogreške u prijevodu, npr. »*parvus error in principio*« prevedeno je »mala lutanja u načelima« itd. Zato se i ne zadržava na njemu. Recenziju zaključuje riječima: »*Patienti sat*. Odustajem. Već ovaj prvi odjeljak vrvi pogrešnim prijevodima. *Caveat lector!* Ozbiljni se čitatelji moraju klonuti ovoga prijevoda« (str. 263).

6. Tomo Vereš, »Izbor iz djela« Tome Akvinskoga, u: *Filozofska istraživanja*, 15(1995), 1–2, str. 309.

Na ovoj stranici osvrćem se na prijevod Veljka Gortana objavljen u dvosveščanom *Izboru iz djela* (vidi: 2.1., br. 2) 1990. godine. Kako urednik tako i prevoditelj imali su mogućnost da za predložak uzmu kritičko izdanje »*Leoninae*« objavljeno 1976. godine, ali misleći da su sva izdanja *De ente et essentia* uglavnom jednako dobra ili manjkava, opredijelili su se za Spiazzijevo izdanje kod Mariettija u Torinu iz 1954. godine i reproducirali njegove pogreške. Primjerice, u prijevodu piše »A sve to ne odgovara biti« (točka 6). Leoninski izvornik kaže upravo obratno: »A sve to odgovara biti« (*quae om-*

nia essentiae conveniunt). Osim toga, Gortan je riječi »*in rebus generabilibus*«, naviknut na klasični latinski jezik, pročitao kao »*in rebus generalibus*« pa ih je preveo »u općim stvarima« što unosi potpunu zbrku u smisao teksta. Ispravan prijevod glasi »u stvarima koje *nastaju*«. No, ima ljudi koji misle da se u filozofiji mogu, pod izlikom »dubine«, iznositi svakakve nesuvislosti i nejasnoće. Autentičnoj filozofiji jedini je spas: *jasnoća!* U njoj se otkriva i autentična dubina filozofske misli.

7. Tomo Vereš, *Značajan prevoditeljski opus Augustina Pavlovića*, u *Marulić*, XXX (1997) 1, str. 32–33. Na str. 33 te recenzije Pavlovićeva prijevoda, iznio sam samo jednu kritičku primjedbu, tj. da prevoditelj netočno prevodi sintagmu »*veritas propositionum*« s »istina iskazâ«. Ispravan prijevod je »istina rečenicâ«, jer *iskaz* je *enuntiatio*, a *rečenica* je *propositio*. U Pavlovićeveu prijevodu, uz vrlo dobre bilješke, ima poprilično nejasno i netočno prevedenih riječi i rečenica. Već se, primjerice, u uvodu (str. 243.) pogrešno prevodi »*ut patet per Thomam in de Ente et Essentia*« (»kako jasno izlaže Toma u spisu *O biću i biti*«). Glagol *patet* ovdje ne znači *jasno izlaže*, nego »kako je vidljivo u Tominu spisu...«. *Substantia* se neprestano prevodi jednoznačnim i nejasnim, odnosno nedefiniranim i nerazriješenim izrazom *bivstvo*. Međutim, u većini slučajeva, kada Toma misli na *substantia prima*, taj izraz valja prevesti *biće*. Koliko je prevoditelj nesiguran i nestalan u uporabi hrvatskog nazivlja vidi se, primjerice, u bilješci 26. (str. 279.) gdje *substantia* prevodi *podstavnik*, htijući reproducirati njezino etimološko značenje. No, taj prijevod također nije točan, jer *substantia* etimološki znači *podstojnica*, tj. ono što stoji pod akcidentima (dogotcima): *sub-stat accidentibus*. Ovaj kratki osvrt želim završiti jednom kritičkom primjedbom i na svoj prijevod naziva *substantia* sa *samostalnica*. Taj prijevod kaže, doduše, nešto bitno o *substantiji*, tj. da može postojati smostalno, neovisno o akcidentima, ali prvobitno značenje *substantiae* je *biće* (konkretno).

4. Neki prijevodi na velike svjetske jezike

U knjizi Toma Akvinski, *Opuscula philosophica*, sv. 2., Zagreb 1996., Augustin Pavlović navodi šest prijevoda na engleski jezik, dva na flamanski, više prijevoda na francuski, jedan na grčki iz 1444–1450., jedan na hebrejski iz 1978., jedan na japanski iz 1955., mnoštvo prijevoda na njemački, dva prijevoda na poljski, dva na portugalski, više prijevoda na španjolski i talijanski jezik (usp. str. 257–261).

Ovdje navodim samo jedno od najnovijih izdanja na velikim svjetskim jezicima od kojih neka A. Pavlović ne navodi (br. 2, 3, 4).

1. Engleski: J. Bobik, Aquinas *On Being and Essence*, a traslation and interpretation, Notre-Dame 1970.

2. Njemački: Thomas von Aquin, *Über das Sein und Wesen*. Übersetzt und erläutert von Rudolf Allers. Nachdruck. Darmstadt 1989.

3. Francuski: Thomas d'Aquin *L'Être et l'Essence*. Le vocabulaire médiéval de l'ontologie. Deux traités *De ente et essentia* de Thomas d'Aquin et Dietrich de Freiberg. Présentés et traduits par Alain de Libera et Cyrille Michon, Paris 1996. Nedvojbena jedan od najboljih najnovijih prijevoda i komentara.

4. Talijanski: Dietrich Lorenz, *I fondamenti dell'ontologia tomista: Il trattato De ente et essentia*, Bologna 1992. Izvrstan prijevod i komentar. Donosi popis svih rukopisa na temelju kojih je učinjeno kritičko izdanje djela.

5. Španjolski: Forment Eudaldo, *Filosofia del ser »De ente et essentia«*, Barcelona 1988.

6. Portugalski: S. Tomas de Aquino, *De ente et essentia*, Rio de Janeiro 1981.

5. Uvodi i rasprave na stranim jezicima

1. Ambrosius Bačić O.P., *Introductio compendiosa in opera S. Thomae Aquinatis*, Romae 1925., str. 25.

2. Martin Grabmann, *Die Schrift »De ente et essentia« und die Seinsmetaphysik des heiligen Thomas von Aquin*, u: *Mittelalterliches Geistesleben*, Bd. I., München 1926., str. 314–331. Reprint izd. 1975. u Hildesheim–New York.

3. Karl Feckes, *Das opusculum des hl. Thomas von Aquin »De ente et essentia« im Lichte seiner Kommentare*, u: *Aus der Geisteswelt des Mittelalters*, Münster 1935., str. 667–681.

4. Martin Grabmann, *De commentariis in opusculum S. Thomae Aquinatis »De ente et essentia«*, u: *Acta Pont. Academiae Romanae S. Thomae Aq. et religionis catholicae*, Nova series, vol. V., Taurini–Romae 1939., str. 7–20.

5. Joseph de Ghellinck, *L'entrée d'essentia, substantia et autres mots apparentés dans le latin médiéval*, u: *Archivum latinitatis medii aevi*, t. XVI., Bruxelles 1942., str. 77–112.

6. Maria Feigl, *Der Begriff des Wesens und die Verschiedenheit von Wesen und Sein nach »De ente et essentia« des hl. Thomas von Aquin*, u: *Philosophisches Jahrbuch* 55 (1942), str. 277–299.

7. Étienne Gilson, *La preuve du »De ente et essentia«*, u: *Acta III. Congressus Thomistici internationalis*, Roma 1950., str. 257–260.

8. Fernand Van Steenberghe, *Le problème de l'existence de Dieu dans le »De ente et essentia« de saint Thomas d'Aquin*, u: *Mélanges Joseph de Ghellinck SJ*, t. II., Gembloux 1951., str. 837–847.

9. Marie–Dominique Chenu, *Introduction à l'étude de Saint Thomas d'Aquin*, 2e éd., Montréal–Paris 1954., str. 280–283.

10. P. di Vona, *Forma ed atto d'essere nel »De ente et essentia« di S. Tommaso Aquino*, u: *Acme*, 7 (1954), str. 107–142.

11. A.M. Goichon, *Un chapitre de l'influence d'Ibn Sina en Occident: Le »De Ente et Essentia« de Saint Thomas d'Aquin*, u: *Le livre du millenaire d'Avicenne*, vol., IV., Téhéran 1956., str. 118–131.

12. Martin Grabmann, *Die Werke des hl. Thomas von Aquin*. Reprint 3. izd., Münster 1967., str. 342–343.

13. A. Lobatto, *Commentarium in »De ente et essentia« Sancti Thomae Aquinatis*, Romae 1971.

14. Rudolf Gumpeenberg, *Sein und Auslegung*, Bonn 1971.

15. Y. Chisaka, *St. Thomas d'Aquin et Avicenne*, u: *Atti del Congresso Internazionale*, vol. I., Napoli 1975., str. 284–295.

16. Suzanne Mansion, *L'anthropologie latente du »De ente et essentia«*, u: *Atti del Congresso Internazionale*, vol. 7, Napoli 1978., str. 120–125.

17. Fernand Van Steenberghe, *Le problème de l'existence de Dieu dans les écrits de S. Thomas d'Aquin*, Louvain – La Neuve 1980., str 33–51.

18. Jean–Pierre Torrell, *Initiation à Saint Thomas d'Aquin*. Sa personne et son oeuvre, Fribourg–Paris 1993., str. 69–71.

19. James A. Weisheipl, *Frère Thomas d'Aquin*. Sa vie, sa pensée, ses oeuvres, Paris 1993., str. 95–96.

THE FRAMEWORK FOR MODERN SCIENTIFIC APPROACHES TOWARDS AQUINAS' PHILOSOPHICAL PIECE DE ENTE ET ESSENTIA.

Tomo VEREŠ

Summary

The author turns our attention to the great significance of the work De ente et essentia, which was written by St. Thomas Aquinas in Paris, most probably in his own handwriting between 1252 and 1256. So as to allow for a scientific approach in investigating this work, the author firstly presents various editions of the text in Latin. In the second part of the article, translations into Croatia, Slovene and Serbian are presented and reviews and outlooks of these translations are discussed in the third part. In part four translations of the work into some world languages are discussed and finally various accounts and analysis of this work are presented.